

Inbördes förlåtelse

Vi ber Gud att han skall förlåta oss våra synder så som vi förlåter varandra. Alla kristna är medvetna om vikten av att man förlåter andra för de oförrätter man själv varit utsatt för. Ändå är det faktiskt ovanligt att kristna vet hur man gör. De flesta tror att det som vill till faktiskt skulle vara en akt av hyckleri – att man låtsas som om inget hade hänt. Men låt oss vända på frågan! Det kanske är meningen att vi skall förlåta på samma sätt som Gud förlåter. Och han låtsas inte att inget har hänt. Jesus hade aldrig behövt dö om det hade varit så enkelt. Man vänder inte andra kinden till i någon sorts attityd av att inte ha blivit slagen på den första. I stället får ju den gesten sin fulla kraft just när det är helt klart att man hade fått ett slag på en kind och frivilligt håller fram nästa. Ibland får vi för oss att Gud förlåter genom att glömma – du vet allt det där med glömskans hav och fiske förbjudet som vi brukar predika om. Men om förlåtandet bara vore en akt av minnesförlust hade Jesus inte heller behövt dö. Jesaja skriver att Gud först *utplånar* vår synd och först därefter glömmen han den (Jes 43:25). Och det är ju något helt annat. Jesus dog för att utplåna synden, förstås, inte för att skapa minnesförlust.

Två steg

Guds förlåtelse går alltså i två steg. Först dömer han den skyldige till döden (= Jesu död!) och uttrycker sin vrede över synden. Sedan ger han nåd. Båda stegen är nödvändiga och är lika viktiga. Nåd utan någon dom är bara velig flathet som sätter all rättvisa ur kraft. Dom utan nåd är ingen förlåtelse alls – vilket självfallet inte den uddlösa nåden är heller. Om vi skall förlåta måste vi alltså först avkunna en fällande dom. Sedan får vi med Guds hjälp meddela nåd till den dömda. När förlåtandet inte blir färdigt kan processen ha bromsat upp i endera av dessa två steg. Den som inte vill förlåta brukar ha lätt att döma den skyldige men ger sedan ingen nåd utan sparar vreden tills den surnar till bitterhet. Den som är angelägen att förlåta fastnar däremot inte sällan i det första steget och kommer inte till skott med nåden för att man inte blir klar med själva domen. Man tror i regel mer eller mindre medvetet att förlåtelsen består i att man inte dömer. Det paradoxala inträffar då att man helhjärtat vill förlåta men blir likafullt inte av med sin besvikelse.

Säger då inte Jesus att man inte skall döma? Jo, redan i Bergspredikan anger han att efter den dom som vi dömer andra med skall vi själva dömas. Men om Gud dömer *för att förlåta*, så måste vi också kunna göra det. Vi behöver inte vara frommare än han. Jesu ord om att inte döma ges till dem som vill döma andra för flisor medan de själva bär på timmerstockar som ingen får röra (Matt 7:1–5). I deras fall handlar det om att de vill döma för att skaffa sig makt, inte för att

kunna förlåta.

Olika kränkningar är olika svåra att döma. Om en okänd person stjälar din bil så är domen lätt att avkunna. Du har ingen skuld och behöver inte rannsaka dig själv. Det är ingen diskussion om vem som felat. Synden har dessutom berövat dig din egendom och inte din person. Vid en skilsmässa brottas man på ett helt annat sätt med frågan vems fel det var att separationen uppstod. Där är det därför mycket svårare att döma. Här är man ju är part i målet på ett helt annat sätt än när bilen blev stulen. Om man dessutom länge blivit uppenbart illa behandlad medan äktenskapet varade (en misshandlad hustru, en långvarigt sviken äkta man etc) så blir märkligt nog inte skuldfrågan lättare utan ofta blir den extra svår. Ty då blev man berövad sin egen person och inte bara en ägodel. När all värdighet togs ifrån en blev man som en våt fläck. Och den som är en våt fläck blir lätt så osäker på allt att han/hon inte kan avkunna ens den mest solklara dom, än mindre benåda den skyldige efteråt.

Vi kan alltså lite grovt sett urskilja två slag av försyndelser: den som (bara) gäller min egendom och den som (också) gäller min värdighet. Ju mer ens värdighet blir kränkt desto svårare blir det både att döma och förlåta. Eftersom domen kommer först stannar processen oftast upp just där. Innan man kan börja själva den process som förlåtelsen innebär behöver man i så fall först få hjälp med att återvinna sin värdighet. Det är lätt gjort att man här feltolkar frånvaron av en tydlig dom och tror att man redan kommit en bra bit på väg mot full förlåtelse, kanske t o m att förlåtelsen skulle vara fullbordad.

Två frågor

I sin dom bör man beakta två frågor: (1) Vad gjorde han? – och (2) Vad har han berövat mig? Ibland kommer kränkta människor inte till skott med varken dom eller nåd bara för att det som den skyldige *gjorde* ytligt sett var så lite. Men skadan kan ändå vara stor. Ett föraktfullt ord kan i värsta fall räcka för att man skall förlora lusten att leva. I så fall måste man förlåta den förlusten och inte bara den hånfulla kommentaren.

Människor ber sällan om förlåtelse men man kan lyckligtvis förlåta ändå. Vi kan kalla det för ensidig förlåtelse. Genom den blir man av med sin bitterhet vilket gör att man mycket väl kan förlåta i eget intresse, eftersom man på så vis får läkedom för egen del. Däremot är det ofta så att den ensidiga förlåtelsen inte leder till att man kan ha förtroende för den som kränkte en för att sedan umgås med honom som om allt var väl. Ty därtill fordras en syndaånger från den skyldiges sida. En flicka som förlåtit sin far att han utnyttjat henne sexuellt kan inte flytta hem till pappa om han inte ångrat sin synd.

Välsigna dina ovänner

När domen väl har fallit behöver man Guds hjälp till att benåda den skyldige. Den förmågan har vi inte i oss själva utan man får be om den. Ofta gör man då klokt i att nämna inför Gud just vilka gärningar som behöver förlåtas och vilka förluster man själv lidit.

Gud upprättade Job när denne bad för sina vänner som hade kränkt honom så djupt. När vi i bön söker Guds hjälp för att kunna att förlåta och bli fria från bitterhet och vrede gör vi klokt i att be Gud också välsigna och förlåta den skyldige. För om denne har en skuld till dig så har han det också till Gud. När du på det sättet välsignar din ovän kan det leda till hans omvändelse. Och då har du inte bara blivit helad i ditt inre utan er relation kanske också kan få en full upprättelse.

Uthållig bön

Ibland räcker det med en enda bön för att man skall erfara en befrielse från besvikelse, vrede, hämndbegär, bitterhet eller vad det nu är som man bär på. Det gäller särskilt i sådana enklare fall då man bara förlorat en ägodel så att man har sin värdighet i behåll och har full känslomässig kontakt med sin egen vrede. En person som är laddad med hat kan ibland uppleva en nästan blixtnabb befrielse.

Den som å andra sidan blivit så kränkt och så berövad all värdighet att han bara känner ångest och därför till en början varken kan döma eller benåda brukar behöva få vara uthållig i sin bön om förmågan att förlåta. Jag ger ofta det rådet till sådana människor: ”Be en mycket kort bön t ex när du borstar tänderna. Då blir det regelbundet och lagom ofta.” Det skall inte vara några långa böner för det tenderar bara att fördjupa den kränkta människans inre kaos. En mening typ: ”Gode Gud hjälp mig att förlåta XYZ att han ... (mobbad ut mig från mitt arbete, eller vad det nu kan vara). Länge känner man kanske ingen skillnad och därför tror man lätt att bönen är verkningslös. Om man ändå håller ut kommer i regel den dag när man till sin förvåning känner att man inte behöver fortsätta. Då har man fått en djup läkedom, kanske utan att riktigt veta när eller hur den kom.

Bön

”Vem har lärt känna Herrens sinne eller vem har varit hans rådgivare?”, utbrister Paulus när han fått se som djupast in i Guds frälsningsplan (Rom 11:34). Nej, att ge Gud råd vore förmätet. Han vet ju bättre och vill faktiskt också något bättre än vi kan tänka eller önska. Rent logiskt borde vi hålla handen för munnen när vi står inför hans tron. Skall vi ta bort den skulle det vara enbart för att tacka och lovsjunga. Men så vill inte Gud ha det, konstigt nog. Han inbjuder oss att vara hans rådgivare. Hur hänger detta ihop? Varför handlar han inte utan att vänta på vår önskan eller vårt samtycke? Innan vi ber vet han dessutom vad vi kommer att be om. Varför skall vi då be?

Kärlekens språk

Det viktigaste svaret är att den som älskar alltid lyssnar till den älskades önskan och längtan. Kärleken sitter lika mycket i öronen som i hjärtat. Tänk dig att du skulle vara gift med en person som ideligen förklarar dig sin kärlek men aldrig lyssnar till dina önskemål, varken små eller stora! Mycket snart skulle du tänka att kärleksförklaringarna bara vore prat. Vi kan också vända på perspektivet. Du är gift med en person som älskar dig och som gärna lyssnar till dina önskemål, men du säger aldrig vad du önskar dig. Du tänker för dig själv: ”Älskar han mig så kan han väl ge mig det jag önskar utan att jag säger något.” Det jag vill få illustrera med dessa något klumpiga liknelser är att *bönen är kärlekens språk*.

Bön eller krav?

Låt oss anta att varje relation vilar på någon sorts överenskommelse. Äktenskapet bygger t ex på den överenskommelse om trohet och kärlek som man gör när man gifter sig. Affärsrelationer är kanske den andra extremformen. Där vilar ofta relationen på kontrakt eller avtal – i vilket fall på samhällets lagstiftning.

Om affärsrelationen – där målet är egen vinst – är det ena extremfallet så utsäger avtalet vad den ene har rätt att kräva av den andre genom att det talar om vad denne andre har för skyldigheter mot den förste. Relationen går att uttrycka i termer av rättigheter, skyldigheter och krav. Dessutom talar avtalet om hur den part skall bestraffas som inte fullgör sina skyldigheter. Relationen bygger på rättigheter, skyldigheter, krav och bestraffning.

I en kärleksrelation finner vi motsatsen. Där utgår man i typsituationen inte från frågan om vilken vinst man kan göra för egen del. Där frågar båda parter i stället av fritt val vad de kan ge den andre. Där är det den andres vinst eller glädje som är målet för bägge. Alltså letar ingen efter egna rättigheter att till att få utan efter

möjligheter att ge. Redan i utgångsläget vill man därför avskaffa de begrepp som affärsrelationen vilar på – alltså även skyldighet (= skuld) och straff.

I Guds plan verkar det som om Gud menade att vi människor inte kan komma till klarhet om vad en kärleksrelation är om vi inte först har fått testa affärsrelationen för att finna att den knappast duger till mer än byteshandel.

Det gamla förbundet, det som slöts på Horeb, byggde och bygger alltjämt på skyldigheter. Men där det finns skyldighet finns också skuld eller möjligheten till skuld. När Paulus beskriver Lagen som en ”fostrare (eller övervakare, förmyndare) till Kristus” (Gal 3:19–4:7) menar han att detta förbund var ämnat att för alltid övertyga människan om att *inga relationer inte kan byggas på krav*, minst av allt relationen med Gud. Ty där det finns krav finns alltid skuld och förkastelse som en osynlig realitet, fullt verksam även i de sammanhang där allt sköts perfekt.

Radikaliteten i det nya förbundet går ofta många kristna förbi. Det är ett förbund *där båda parter från början har lagt ner möjligheten att kräva och att fördöma*. Det är inte utan skäl som Paulus jublar när han skriver att det inte finns någon fördömelse för dem som lever i Kristus (Rom 8:1). Friheten från skuld och från ett anklagat samvete är alltså utgångspunkten, inte ett fjärran hägrande mål för den kristnes vandring. Det är alltså inte Gud som ger oss dåligt samvete utan djävulen, världen och vi själva.

Vi riktar våra böner till Gud. Hans kallelse till tjänst är inte ett krav med förtäckta hotelser i bakgrunden utan en inbjudan – eller, om du vill: en bön. ”Där Herrens Ande är, där är frihet.”, utropar Paulus med samma jubelton (2 Kor 3:17). ”Ni har inte fått slaveriets ande, så att ni på nytt skulle leva i fruktan. Nej, ni har fått barnaskapets Ande, i vilken vi ropar: 'Abba! Fader!'”, får vi också veta (Rom 8:15). Söners rätt är här ingen rättighet som gör att vi kan ställa krav på Gud. Ordet antyder att vi är adopterade in i Guds familj vilket i sin tur är förutsättningen för att vi skall kunna leva utan krav och fördömelse. Den man har adopterat kan man ju inte förkasta eftersom adoptionen är bindande. Gud har alltså bundit sig vid att inte förkasta dem som tillhör Kristus, vad de än hittar på. Detta betyder inte att frälsningen är obligatorisk när man väl en gång bekänt sig till Kristus. Våra hjärtan kan kallna så att vi förnekar Kristus och lämnar honom. Gör vi det är adoptionen inte länge bindande.

Tro = trohet

Detta betyder att en gemenskap som bygger på bön i stället för krav måste vila på ett grundläggande löfte om trohet. Det man lovar när man gifter sig är inte en viss typ av känslor. Och löftet är alltså inget underlag för krav utan för frihet från krav. Man lägger därmed grunden för en relation som ger kärleken utrymme. Om fördömsen likafullt smyger sig in i ett äktenskap så att kraven finns där liksom sveken, skulden och rädslan så är ju äktenskapets sötma utbytt mot helvetets eld.

Människan sattes att råda över skapelsen. Hon skulle förvalta den men ville äga

den i stället för att förvalta. Hon ville kunna äga och kräva och vill det än i dag. Öppet lagisk religiositet har därför en underlig förmåga att dra människor till sig trots att den sortens tro ofta är parad med detaljerade helvetesskildringar. Det var för att utplåna denna sjuka form av religiositet i människan som Gud gav lagen, inte för att Gud är krävande utan för att vi är det.

Det är viktigt att vi alltid behåller en häpen förundran över förmånen att kunna rikta böner till Gud. Han behöver ju som sagt inga rådgivare och ändå är detta en av våra mest grundläggande uppgifter. Det är när Guds nåd förvandlas till simpel självklarhet som det andliga livet dör. Bönen är inte en plikt utan ett mysterium – och ett sätt att leva.

”Effektiv bön”

”Om nu redan ni, som är onda, förstår att ge era barn goda gåvor, skall då inte er fader i himlen ge det som är gott åt dem som ber honom?” (Matt 6:11) Barnets vädjan till en god far som älskar sina barn är bönen förutsättning. Är inte det en självklar inställning? Ja – och nej. I mitten av 1800-talet kom ett nytt synsätt in i de kristnas föreställningsvärld. Man började tala om effektiv bön. Det var säkert en tidstypisk tanke. Ångmaskinen och industrialiseringen hade revolutionerat många tillverkningsprocesser. Tänk så mycket effektivare en spinnermaskin var jämfört med den gamla metoden att spinna för hand. Man fick mycket mer utträttat till mycket mindre kostnad. Inte konstigt att man såg sig om efter nya områden där samma principer kunde tillämpas.

Välmenande kristna såg bönen som vårt viktigaste instrument när det gäller att utbreda Guds rike – vilket förvisso är sant. Men var och en som bett för väckelse eller för enskilda människors frälsning vet att man kan få be länge och uthålligt. Och ändå är det man ber om något som måste ligga Gud varmt om hjärtat. Att svaret dröjer beror knappast på att Gud inte vill. Kanske, tänkte man då, beror dröjsmålet på att vi ber illa. Man kanske kan be bättre så att Guds rike kommer snabbare och tydligare till synes?

Frågan är farlig ty när den drivs för långt degraderas Gud till en automat eller en dator som man kan lära sig att behärska genom att uppfinna en teknik som ger en bättre lönsamhet. Ändå avvisas inte frågan helt och hållet varken av Jesus eller av Bibeln som helhet. Vi måste bara hantera den med stor försiktighet så att det inte slutar med att vi skall försöka prata omkull Gud.

Jesus underkänner genast en typ av bön – den mångordiga. Vi blir inte bönhörda för de många ordens skull och inte heller för att vi kan lägga våra ord väl. Bön är inte övertalning. Däremot anbefalles uthållighet. Det var ju den vi ville slippa genom att fråga om bönen kan förbättras. Den frågan är alltså fel ställd. Uthålligheten är inte till för att undvikas. Den är tvärtom grunden i den meningen att en god bedjare har lärt sig att be uthålligt om det behövs. I själva verket finns det inget som Bibeln poängterar så ofta när det gäller bön som vikten av uthållighet. Finns det något att lära där? Ja, man måste hålla i minne att bön inte är övertalning för om man faller in i det tänkesättet så ser man snart Gud som snål och ovillig. Och då börjar man argumentera i sina böner vilket i sin tur ofta är början till slutet. Då upphör nämligen snart nog ens vilja att be. Det är här Jesu varning för mångordiga böner blir som mest meningsfull. När bönesvaret dröjer blir vi ofta allt mer pratsjuka i en omedveten ambition att övertala Gud. Detta är inte bara meningslöst utan även skadligt bland annat för att det ger oss själva en falsk Gudsbild. Det bästa är att göra tvärtom eftersom

Guds rike så ofta är just tvärtom. Om det är uthållighet som behövs så gör man klokt i att formulera sin bön kort, ty då är det lättare att behålla insikten om att man som bedjare samarbetar med Gud i stället för att se honom som en motpart.

Uthållig bön blir inte sällan förtvivlad bön. Denna förtvivlan får ofta bönen att tystna. Det är ingen mening, säger man och gör något annat. Att behålla glädjen är alltså en viktig del av strategin. Man ändrar inte på Gud på det viset men man befrämjar sin egen uthållighet. Det viktiga är att man hela tiden är klar över att ett dröjsmål inte säger något om Guds vilja. Det har på senare tid talats mycket om vikten av att man ber i tro. Och detta budskap kan framföras så att det låter som om Gud bara ville svara om vi var säkra på att få svar. Då blir vår Gudsbild åter egendomlig. En stor del av trons betydelse ligger i vissheten att ett dröjsmål inte säger något om Guds vilja. Den måste vi ofta ta ställning till på annat sätt – genom Ordets och Andens ledning.

Ty effektiv bön är den bön som blev uttalad jämfört med den som inte blev det. Den behöver inte vara formulerad i ord. Gud hör även ordlösa böner. Men det ligger något förvandlande i förmågan att uthålligt vänta något gott från Gud. Den förväntan förvandlar inte bara bedjarens omgivning utan minst lika mycket honom själv. Fråga Abraham om du inte tror mig.

Skatteplanering

Gud eller mammon, det är frågan. Ofta identifierar vi mammon med dansen kring guldkalven och vi har sällan några svårigheter att peka ut andra människor som har en större och blankare guldkalv att dansa runt än vi själva. För vår egen guldkalv är ju så oansenlig att det vore löjligt att tala om mammon, eller hur? Och dansar gör vi ju inte heller... Vad vill det då säga, egentligen, att välja Gud före mammon? Paulus pekar ofta på samma val i sina brev men talar då i andra termer – om Anden och köttet. Jesus ger oss vägledning när han talar om den himmelska skatteplaneringen. Samla inte skatter som rostar här på jorden. Samla i stället eviga skatter i himlen. Ty där din skatt är, där kommer också ditt hjärta att vara. Så lyder den princip som är enkel i teorin men knepig i verkligheten.

Tanken är denna: allt som vi gör för vår egen skull i detta livet är mammon eller kött och allt som vi gör för det eviga livets skull är motsatsen: Gud eller Ande. Att leva i världen utan att leva av världen är en stolt programförklaring men den är rakt inte lätt att förstå sig på. Vägen till livet är smal och porten är trång och det är få som finner den, säger Jesus. Detta betyder inte nödvändigtvis att det bara är några få som blir frälsta till sist. Gud vill att alla skall bli frälsta, han älskar oss och har all makt i himmel och på jord. Jag är övertygad om att hans slutliga seger kommer att slå oss alla med häpnad. Helt säkert är det dock att det är få som upptäcker hur man lever i världen utan att leva för denna världens skull.

Jesus vill nu lära oss att det som ser mycket andligt ut kan vara mammon medan det som verkar alltigenom prosaiskt kan vara Ande. Den som ber i gathörnen för att bli sedd av människor ägnar sig åt att göda köttet i sitt liv. Han skall heller inte få någon lön i himmelen, säger Jesus. Detsamma gäller dem som av samma skäl fastar under allsköns yttre åthävor. Döm inte efter skenet utan döm en rätt dom, säger Jesus i ett annat sammanhang. Här är frågan om vi söker ära från Gud eller från människor (Joh 5:44)? Det är inte möjligt att få båda delarna. Ingen kan tjäna både Gud och mammon. Vi varken kan eller behöver vara utan ära, men vems ära är viktigast? När kyrkan skrotar den ena trossatsen efter den andra för att ”göra det lättare för människor att tro” som det så vackert heter så vill hon bli hedrad av människor. Hon blir det inte eftersom de flesta genomskådar henne och tycker att det hela liknar utförsäljningen av ett konkursbo. Det värsta är dock att hon mister all ära från Gud – med känt resultat. Att få Guds ära innebär ofta att man mister människors. Är vi inställda på det eller är det priset för högt?

Detta betyder inte att bara det som du gör för Guds och medmänniskors skull är Ande medan det du gör för egen räkning är kött. Du har lov att tänka också på

dig själv i det som är Ande. Det är detta som är själva poängen när Jesus manar oss att samla skatter i himlen och inte på jorden. Och förklaringen är som sagt mycket enkel. Det du gör för det eviga livets skull kostar något i detta livet. Du avstår från något här och nu – i själva verket gör du ett offer. Du bär fram din kropp – inte bara din plånbok – som ett levande och heligt offer som behagar Gud (Rom 12:1). Särskilt stor blir lönen i himlen om andra talar illa om dig för din tros skull – eller om de till och med bär hand på dig (Matt 5:10–12).

All synd lockar med en vinst. Fanns inte den skulle ingen synda. Vi är ofta medvetna om att den vinst som lockar är en vinst för syndaren själv medan denne givetvis hoppas att den förbannelse som också alltid åtföljer en synd skall drabba någon annan. Vidare kan vi säga om syndens vinst att den i praktiken alltid är kortsiktig. Missbrukaren står här som ett klassiskt exempel. För dagens njutning äventyrar eller förstör han hela sitt återstående liv. Miljöproblemen ger oss ett annat lika tydligt exempel. Vi släpper ut våra föroreningar i hopp om att de skall drabba andra. I den mån vi själva blir lidande så kommer problemen senare medan vinsten är nu. Det uppskovet räcker för att vi skall göra vår egen planet obeboelig. Människan har förnuft men hon är inte förnuftig.

Gud vill alltså omskola oss dels till att söka ära från honom och inte från människor dels till att tänka och handla långsiktigt. Därför lovar han en lön i evigheten för allt som vi för kärlekens skull avstod från här och nu. mammon är alltså lika med vinst här och nu medan Guds rike handlar om vinst i nästa liv.

Att leva i världen utan att leva av den är också i en annan mening lättare sagt än gjort. Vi behöver ju mat och kläder och mer därtill. Gud försörjer fåglarna under himlen, säger Jesus. Jovisst, säger vi. Men det händer ju att fåglar både fryser och svälter ihjäl. Är det meningen att vi skall leva så att vi ständigt löper risken att dela dessa fåglars öde? Skall vi sluta jobba, säga upp alla försäkringar, sälja vår bostad och rigga upp ett provisoriskt plåtskjul i något nedlagt grustag? Nja, Jesus vill nog snarare uppmana oss att inte försöka göra livet till något det inte är och heller inte kan bli. Vi kan satsa på absolut trygghet så att vi försöker förutse och förebygga alla tänkbara kriser och sjukdomar. Eller också kan man satsa all sin förmåga på att göra varje dag riktigt rolig och spännande. Eller – som kristen – kan man satsa på att leva fullkomligt rätt och perfekt.

När vi sätter upp sådana mål försöker vi ändra på tillvarons grundläggande villkor, som säger att hela skapelsen suckar och vändas och att det också gäller oss som vänt om och låtit inlemma oss i Guds familj. Det som då händer är att vi gör oss bekymmer vilket är något annat än att ha bekymmer. I sådana fall finner vi snart att mammon tar över totalt vilket bland annat beror på att själva projektet är dödfött. Och då kommer all förtröstan att rinna av oss som vatten. Att leva i världen utan att leva av den förutsätter alltså också att man försonas med att den perfekta tillvaron hör evigheten till. Detta livet är ett permanent provisorium.

Falska profeter

Fram emot slutet av Jesu predikan på det berg där man har en hänförande utsikt över Genesaret kommer han in på ett mycket allvarligt tema – de falska profeterna. I Israels tidigare historia var dessa skyldiga till stor olycka. De hade upprepade gånger fått folket att vända sig till avgudarna vilket till sist hade fått Guds tålmod att ta slut. Jerusalem hade bränts upp och folket förts bort i fångenskap. I Jesu egen samtid fanns det gott om andliga ledare som på allt sätt försökte leda människorna bort från Jesus med diverse teologiska argument eller genom att hota människor med uteslutning ur gemenskapen i synagogan.

Problemet är med andra ord både tidlöst och komplicerat. Vad är en falsk profet och hur blir man en sådan? Är det satanister som infiltrerar de troendes krets? Dessvärre är det sällan så enkelt. Nu är det inte bara Jesus som varnar oss för falska profeter. Alla brevskrivande apostlar ger oss precis samma varning. Petrus antyder dessutom för oss hur en falsk profet eller apostel uppstår när han talar om Bileams villfarelse (2 Petr 2:15). Vem var då Bileam? Han var en äkta Guds profet som frestades att använda sin nådegåva för att göra sig själv rik (4 Mos 22 f). Han ville mot betalning förbanna Israel trots att Gud hade gjort klart för honom att folket var välsignat. Nå, frestad kan vem som helst bli, det blev Jesus också. Men Bileam föll för frestelsen, inte av okunnighet utan av begärelse. Gud hindrade honom upprepade gånger – genom att åsnan inte ville gå och genom att han trots flera försök inte fick kraft till att förbanna. Då framhärddade han i sitt uppror mot Guds vilja genom att lära Balak, kungen i Moab, att han kunde fresta israeliterna till avgudadyrkan genom att han skickade på dem de vackraste kvinnorna i Moab (4 Mos 31:16). Därmed kom folket under Guds vrede och det höll på att gå riktigt illa.

Det är inte en händelse att Jesus varnar för falska profeter i ett sammanhang där han just talat om hur omöjligt det är att tjäna både Gud och mammon. Den som med sin tjänst vill få ut en lön – makt, pengar, ära etc – från människor har ingen lön att vänta från Gud. Arbetaren är värd sin lön, och många pastorer är underbetalda i jämförelse med deras arbetsbörda. Men det är inte detta jag talar om nu.

När Jesus tagit emot helig Ande blev han genast frestad att använda sina nya resurser för egen vinnings skull. Den frestelsen drabbar var och en som tagit emot andlig utrustning från Gud. Om Jesus hade gjort sig en smörgås av en sten i öknen hade han svikit sin uppgift som frälsare. Frestelsen att vilja bli kändis i den kyrkliga världen kuggar ofta in i andra kristnas önskan att utnyttja de Andens gåvor som den nyligen välsignade fått del av. Om vi tänker oss att du får en helandets gåva så kommer mängder av dörrar att öppnas för dig på noll-tid.

Det är inget fel i det, men det sker ofta på ett så aningslöst sätt – utan en tanke på att de som öppnar alla dessa dörrar ökar på de redan mycket starka frestelser som du fått genom själva gåvan. När du snabbt – alltför snabbt – görs till en världskändis i kraft av din gåva så kan det bli för mycket för dig. Risken finns att du börjar använda din gåva till att bygga upp ett eget andligt imperium där de gamla ingredienserna makt, pengar och sex utgör de lika trista som vanliga beståndsdelarna. Vi har hört om många sådana skandaler från andra sidan Atlanten. Ibland hör vi det från Sverige med.

Personligen kan jag känna en sorg över att vi som kristenhet tycks förstå så lite av det kraftspel som jag nu försöker att beskriva. När vi talar och undervisar om nådegåvor så är den stora frågan alltid hur man får eller upptäcker Andens gåvor i sitt liv. I Bibeln är detta ingen stor fråga, märkligt nog. Där ges faktiskt ingen undervisning alls. Så långt jag kan förstå beror detta på att ens gåva ganska självklart kommer till synes när man börjar ge Guds kärlek vidare på det sätt som känns naturligast för en själv. Börja ge ut Guds kärlek så märks det med tiden på vilket område Gud vill utrusta dig. Det märkvärdiga är därför inte att upptäcka gåvan utan att behålla den ren. När Paulus ger sin stora undervisning om gåvorna (1 Kor 12 – 14) så nämner han inte ett ord om hur man finner sin gåva utan han fokuserar hela tiden på att gåvorna skall bygga upp församlingen som Kristi kropp och inte som gåvobärandes andliga imperium. I Korinth där man profeterade i munnen på varandra fanns inte den omsorgen. Till vännerna där måste Paulus betona att om han hade all vishet och kunskap och om han hade tro till att flytta berg, men saknade kärlek så vore han ingenting (1 Kor 13:1–3).

Paulus var själv mycket personlig när han kom in på dessa frågor – vilket han med tiden tvangs göra på ett ännu mer inträngande sätt just gentemot församlingen i Korinth. Där fick man så småningom ett ledarskap som hunsade de kristna, slog dem i ansiktet och åt dem ur husen (2 Kor 11). Det är i det sammanhanget som Paulus betonar att Gud lät en svaghet finnas i hans liv, en törntag. Vad den bestod i vet vi väl inte riktigt och det är heller inte intressant. Han fick en svaghet för att inte bli högmodig på det sätt som Saul från Tarsus hade varit. Utan den svagheten och det beroende, den hjälplöshet som svagheten skapade hade han kanske inte mäktat hålla sin gåva och sin kallelse rena.

Alla väckelser är i någon mening karismatiska. Och det verkar som om alla väckelser dör genom att vi inte förstår – och kanske inte vill förstå – vilken virvel av frestelser man kommer in i när Guds kraft och vishet börjar verka i ens liv. I stället för att hjälpa varandra rätt och söka varandras hjälp ger vi ofta fria tyglar åt det kändisväsande som Paulus för sin del betackade sig för när han fick höra att det i Korinth fanns dem som höll sig till Paulus medan andra föredrog Cephas eller Apollos.

Andebedömning

Av frukten känner man trädet. Detta är grundregeln för all andebedömning. Vad betyder det i praktiken? Jesus nämner denna regel när han varnar för de falska profeter som han vet skall komma. ”Förförelserna måste ju komma”, säger han i ett annat sammanhang (Matt 18:7) och fortsätter: ”men ve den människa genom vilken de kommer.” På tal om de falska profeterna säger han att de till det yttre är som får. Skillnaden sitter i det inre, ty där är de rovlystna vargar. Det gäller alltså att ana sig till något som hålls väl dolt för all insyn. Det är där som talet om frukten och trädet kommer in. De rovlystna kommer att profetera i Jesu namn, bota sjuka och driva ut demoner i samma namn (Matt 7:21–23). Dessa händelser är alltså inte användbara för en bedömning – tvärtom vad många tror.

Jesus kommer på den yttersta dagen att visa bort dem under motiveringen: ”Jag känner er inte.” Och vi kan därför utgå ifrån tanken att om han inte känner dem så känner de inte heller honom. I en eller annan mening kommer de som är rovlystna att predika om en Gud som stämmer med deras form av begärelse. Naturligtvis behöver man inte vara en falsk profet för att man har brister i sin kunskap om Gud. Sådana brister har vi alla. Kunskapen är ett styckverk, inte minst Gudskunskapen. Men hos den falske profeten märker man att hans bild av Gud har en särskild tendens att stämma överens med det som inte är sunt i hans liv.

För att vi skall förstå andebedömningens hemlighet måste vi lära oss se skillnaden mellan påverkan och information. En talare informerar naturligtvis den som lyssnar genom det budskap han för fram. Men han påverkar också och denna påverkan går ”vid sidan om” de rena ordens innehåll. En lärare som är intresserad av sitt ämne kan befrukta sitt auditorium på ett helt annat sätt än den som finner sin pedagogiska uppgift meningslös. Detta gäller även om de båda använder samma ord och uttryck. Intresset och entusiasmen smittar parallellt med informationen. Den senare kan man på datorspråk mäta i kilobyte. Påverkan är – lyckligtvis – inte mätbar, åtminstone inte ännu.

Påverkan når oss till en del genom kroppsspråk, tonfall och gester. Och i den mån den gör det så går den naturligtvis också att manipulera. Man kan lära sig en rad kroppsliga uttryck och röstknepp för att få med sig sitt auditorium. Detta gör att såväl informationen som en del av påverkan går att lägga till rätta så att ingen skall ana förkunnarens verkliga motiv. Till det yttre är ju den falske profeten på allt sätt som ett får. Han ser ut som ett sådant, bräker på samma sätt och luktar och rör sig som ett får.

Men det finns en komponent i det vi kallar påverkan som inte går att manipulera, en påverkan som alltid talar sanning. Vi talar ibland om dubbla

budskap. Ett sådant uppkommer till exempel om någon betygar dig sin kärlek med ord, gester, tonfall – och rosor. Ändå kanske du känner dig obehaglig till mods på ett sätt som du inte ens själv kan förstå. Du kanske känner dig rädd för den som öser komplimanger över dig och som ideligen försäkrar att han inte kan leva utan dig. Vi antar att du gifter dig med honom – jag har genom åren träffat ganska många som gjort det. De har berättat att de snart nog efter bröllopet blev varse att det fanns en sida hos den enträgne friaren som motsvarade den obehagskänsla de kände redan vid ett första möte. Det dubbla budskapet uppstår alltså genom att det finns en direkt aning om det innersta i människan som inte stämmer med det som ögonen ser och öronen hör. Man erfar alltså en konflikt i de signaler som personen ifråga sänder ut. Om de ”djupa” signalerna är obehagliga så kan man märka hos sig själv att man helst undviker att se den andre i ögonen.

Hur uppstår denna sannfärdiga signal? Vad beror den på? Den hänger samman med det faktum att vi inte bara är kropp (och själ) utan vi är också ande. Bilden som ges oss av människans ande är luften som vi andas in och ut. Den luft som du andas ut kommer jag ganska snart att andas in. Min ande kan alltså möta din ande och vi erfar då något om varandra. Det vidå ger och tar emot är själva grundbulten i det vi kallar påverkan. Detta är nämligen en andlig process. Och det passar ju bra eftersom det är andebedömning som vi skall lära oss. Vi är inte ute efter att jaga demoner utan i första hand är vårt ärende att vi skall bedöma en människas ande. Är den person vi önskar lära känna ”en rätt israelit i vilken icke finnes något svek”?

Av frukten känner man trädet. Här måste vi förstå att frukten växer fram både hos profeten och hos dem som låter sig påverkas av honom. Är det Andens frukt som växer fram hos de personer som profeten påverkar? När vi läser om Andens frukt i Gal 5:22 bör vi hålla i minne att det står frukt i singularis i grundtexten. Man kan alltid göra människor glada och man inte också behöver göra dem ödmjuka och tålmodiga. Eftersom frukten är synlig inte bara i profetens eget liv utan även i dem som han vägleder och påverkar är den ofta lättare att studera hos lärjungarna som kanske inte har samma beredskap att förstå sig som läromästaren. Frågan är alltså vilka krafter som väcks till liv i profetens lärjungar. Här kan man också studera sig själv. Vilka krafter vaknar inom mig? Blir jag fylld av kärlek eller blir jag en rovlysten varg? Blir jag hård eller ödmjuk?

Frukten kommer på hösten – alltså ganska sent. Så är det också i det andliga. Det måste få ta sin tid innan man kan förstå om ett sammanhang och en ledare är rena eller ej. Människor som är speciellt andligt känsliga kan dock tidigt signalera att de känner ångest när något inte är vad det ser ut att vara. Den som fått en sådan andebedömningens nådegåva önskar nästan utan undantag att hon eller han hade fått en annan gåva. Eftersom renhet är sällsynt känner man sig ofta som en evig gnällspik när man fångar in de dubbla signaler som tycks förfölja en genom livet. Tjänsten är svår att bära men den är livsviktig. Man behöver mycket förbön för att orka stå länge i en sådan tjänst.

Lösan sand

Slutet på Jesu bergspredikan handlar om vådan av att man nöjer sig med att höra vad Gud har att säga utan att det sagda leder till något. Kunskap i andliga ting kan ju leda till förhärdelse om de inte tillåts att i efterhand ge någon vägledning för hur livet skall levas. Liknelsen som Jesus berättar är både tydlig och magnifik. Livet liknas vid ett husbygge och frågan är vilken omsorg man lägger på den grund som inte syns när huset väl kommit på plats. Bygger man sitt hus en vacker och vindstilla solskensdag tycker man säkert att man kan ställa kåken rakt ner på marken utan några stora åthävor. Huvudsaken är ju att huset blir fint, eller hur? Så byggde många fuskande byggfirmor villor i 80-talets Sverige och mögelsaneringen har sedan dess stått många ägare och försäkringsbolag dyrt.

Ingen annan grund kan läggas än den som redan är lagd – Kristus Jesus. Så säger Paulus till vännerna i Korinth. Men vilken grund använder vi om vi försöker ersätta den enda stabila grunden? Vi kan lite schematiskt säga att vi antingen bygger på Kristus eller på vårt eget förstånd. ”Jag klarar mig själv”, säger många och menar sig därmed ha resurser till att möta livets olika stormar och oväder. Att bygga så är att ställa huset på rena sanden, säger Jesus. Att bygga på den lagda grunden kallas för att bygga på klippan. Jag tycker detta är en finurlig liknelse. Sand och berggrund består ju egentligen av samma material. Skillnaden är bara att sanden består av korn medan klippan är ett sammanhängande block.

När stormen och störtregnen kommer visar sig denna lilla skillnad vara alldeles avgörande. Sandkornen skiljs från varandra och rinner iväg. Huset ramlar omkull. Klippan håller ihop i kraft av sin storlek och huset står kvar. Kemiskt sett är klippan som sagt samma material som sanden men storleken har den alldeles avgörande skillnaden med sig.

Människans förstånd kan ibland tyckas vara av samma material som Guds. Så är väl inte alltid fallet men när det är som bäst kanske det kan vara så. När kriserna kommer glider dock kornen av mänsklig vishet isär. Somliga anser att krisen skall lösas på ett sätt medan andra rekommenderar helt andra, ofta rakt motsatta åtgärder. I en stund då kraftfulla åtgärder är av nöden råkar vi ofta in i tillstånd av förvirring och konflikt. Då visar det sig att våra sandkorn är för små. De hänger inte ihop till en stabil helhet.

Men den helheten kanske vi kan få med lite mer forskning? Lite större kunskap i psykologi, lite bättre kartläggning av arvsanlagen så kanske det ordnar sig? Jag tror att en viktig orsak till att vi aldrig kommer därhän är att vi inte kan se oss själva ur Guds perspektiv. Han ser det hela utifrån och ovanifrån medan vi lever mitt inne i den värld som vi själva försöker kartlägga med vårt förstånd. Och eftersom människan inte styrs av sitt förstånd utan mest använder förståndet till

att hitta på ursäkter för sina begärelser så saknar vi inte bara rätt perspektiv utan vi är dessutom halvblinda. Vår olycka är ju att vi har förnuft utan att fördenskull vara förnuftiga, trots att vi tror det.

Mycken teologi de senaste 250 åren har gått ut på att förklara varför den ena eller andra bibeltexten inte kan vara något att ta på allvar. Människan kommer med sitt lilla sandkorns-förstånd och skall bedöma klippan. Ofta gör hon det genom att dela upp klippan i sandkorn (=bibelverser) varpå hon kasserar det ena kornet efter det andra. Som reaktion har vi fått den teologi som av dess motståndare ibland föraktfullt kallas fundamentalism då man vill låta bli att döma bibelordet. Då kan man bli varse att finns ett dike på andra sidan vägen med. Ty om människan inte beaktar att hon själv kanske bara kan se ett par sandkorn i taget så skall hon inte självsäkert tro sig om förmågan att genast fatta vad Bibeln har att säga oss. Det finns en bibeltro som kan bli lika hård som liberalteologin är på djupet i all sin skenbara mjukhet och tolerans.

Folkväckelsen för cirka hundra år sedan lade minst lika mycket av grunden till vårt välstånd som arbetarrörelsen. Den senare kämpade med frågan om hur våra tillgångar skulle fördelas och det var bra. Men väckelsen gjorde att det blev något att dela på. I dag står ett stort hus på en grund som vittrar sönder, inte minst genom idoga politikers arbete. Måste huset rasa innan vi inser grundens betydelse? I dag är alkoholkonsumtionen lika stor som när väckelsen började. Alla är inte nersupna ännu. Men inte kan vi dricka så mycket som nu utan att få stora problem. En del av arbetarrörelsens pampar har i dag löner, pensioner och arvoden som skulle få de gamla pionjärerna att rotera i sina gravar. Huggsexan är i full gång. Hur mycket av grunden går att ta bort innan huset börjar rasa? En riktig lågkonjunktur kan få förfärliga konsekvenser. Må Gud förbarma sig innan det är för sent!